

* * *

יוסי גמזו

בימים תהם, בזמן תהיה

א. בימים תהם

לפני מאה שלוש שנים שנה, בימי אותה אנדרלמוסיה
של גל פרעות "סופות בנגב", ערב חג החנוכה
הודיע בנו של רב רצוח בפוגרום, אי-שם ברוסיה,
להורתו המתמוגגת בדמעות, פתנוקה
כי מאחר שעם נבחר אנו רק לרדיפות ורצח
בגזרתו של אל אכזר הדש בנו באין עוצר
על לא כל עול וודאי יוסיף לדוש בנו לנצח,
מחר ילך הוא, בן הרב, לפנסיה – ויתנצר.

"הערב, סחה לו אמו, "יבוא לעיר, לבית-הפנסיה
מגיד נודע מעיר-הפלך, איש בקי בדת עמך,
ואם תשאל אותו קשיה שלא יפתר אותה בחסד
לך וחסל את כבוד אביך ז"ל וישבר את לב אמך."

וכך, בערב, מול עם רב, הושיט המעמד לשיגך
שני אגרופים קמוצים וסח לו, למגיד, ללא דחיה:
"יש באחת משתי ידי, כבודו, צפור – ואם זיקי גך
תריפותו ידעו לפתור האם מתה היא או תיה
לא אשתמד, אף אם יטעה כבודו בנחישו חלילה
אצא מחר לשמד ואת רגלי לפנסיה אגור"
(ובלכבו סח: "אם יאמר 'חיה' – אתן מין קבץ סופי לה
ואם יאמר 'מתה' – אפתח כפי ואשלחה לדרור."
כך שכל הגה שיצא מפיו של המגיד הגוי
כמענה על חידתי – בין כך או כך יהא שגוי...)

כלה הנער את דבריו ובקקהל – דממת מנת
והמגיד משיב תשובה לו, לקורא עליו תגר:
"שאלת, בני, אם זו צפור מתה (מתה על לא כל עול,
כהרוגי עמך בכל פוגרום שבו דמם נגר)
או אם תיה היא (פאותה האמונה בת שנות אלפים
ואף יותר, אותה קדש אביך ז"ל לבל תאבד
מנפש בנו), ובכן בטורם כאן תפתח, ילדי, כפים
בלהיטותך לסתר דברי – דע כי שני אלה, בד-בבד,
חיי צפור זו וחי אמונתך בשם שמים
גם אם תלויים הם כעלה נדרך
תלויים כך בלבד..."

שמע הנער את דבריו של המגיד וכבר, בבכי
של חרטה גדולה, של נחם בלי גבולות ונחומים
צנח אפים לרגליו של המגיד ודמוע-לחי
בקש סליחה כפולה ממנו ומאב-הרחמים
ומאחד מאגרופיו פרחה חפשית ומכנפת

אֶל תִּקְרָתוֹ שֶׁל בֵּית-הַכְּנֶסֶת הַנִּרְעָשׁ אוֹתָהּ צְפוֹר
שְׁאוֹתוֹ רָגַע נְמֻשָּׁלָה לְפִתַּע לְצְפוֹר-הַנֶּפֶשׁ
שֶׁל מִי שֶׁחָרַף פְּקוּפּוּקִים וְזַעַם לֹא יוּכַל לְכַפֵּר
בְּמוֹרְשָׁתָם שֶׁל אֲבוֹתָיו שְׁגָם אִם לֹא אַחַת נְבוֹכּוֹ
מֵאֵי-צִדְקוֹ שֶׁל גּוֹרְלָם הִמָּר מֵאֵז בֵּית חֲשֵׁמוֹנָי
הָרִי לְמֵרוֹת הַכֹּל לֹא קָדוֹ לְפִסְלוֹ שֶׁל אֲנִטִּיכּוּס
וּמִסְעֵי צָלָב וְאִינְקוּיִזִּיצִיּוֹת לְאַחַר-מִכָּן, וְהִנְאִי
הִתְנוּ עִם רֵעַ-גּוֹרְלָם שְׁנַתְמַשֵּׁף לוֹ שְׁנוֹת אֲלֵפִים
כִּי גַם אִם יֵאָלְצוּ לְכַפֵּר בְּהַ כְּלָפֵי חוּץ, כְּאֲנוּסִים
הָרִי בַסֶּתֶר, בְּחֻשְׁכַת מְרִתְפִיָּהּ, בְּדַמֵּי הַלֵּיל
(אִם זֶה בְּבוֹנֵקֶר שֶׁבִּגְטוֹ אוֹ בְּמַחְבּוּאִים כְּמוֹסִים
בְּיַעֲרוֹת הַפְּרִטִיזְנִים) הֵם יִדְלִיקוּ נֵר שֶׁל חֶלֶב
לְזָכַר מְרַד מִתְתִיָּהוּ וּבְנָיו הַמְּכַבֵּים
כִּי כְמוֹ מְרוּץ-לְפִיד הִיסְטוֹרִי גַם אוֹרָה שֶׁל הַתּוֹחֵלֶת
נִמְסָר מִדוֹר לְדוֹר כְּאֵשׁ-תְּמִיד שְׁאִין לָהּ מְכַבֵּים
וְשֶׁבֶרְגַע לֹא צְפוּי, כְּעוֹף-הַחֹל הַקָּם מֵאֲפֵר
יָקוּם בְּהַ פִּתַּע לְתַחִיָּה אִיזָה צְרוּף-מְקָרִים נִכְסָף
שָׁבוּ תַחִית-מֵתִים שֶׁל עִם נִרְדָּף תְּצוּץ עַל קוֹ-הַתְּפָר
בֵּין הַשׁוֹאָה וְהַיְשׁוּעָה וְתַתְּדַפֵּק לָהּ עַל הַסֶּף
וּמִן הַלְהִט שֶׁל אוֹתוֹ אֲפַעֲלֵפִיכֵן שֶׁלֹּא דָכָא
אֶף בְּאֲלֵפֵי שְׁנוֹת דָּם יִדְלַק לוֹ נֵר זוֹהָר שֶׁל חֲנֻכָּה...

ב. בְּזִמְן הַזֶּה

לְפָנַי יָמִים סְפוּרִים בְּלִבְד, מוּל סְכַתּוֹ הַמִּתְחַלְחֶלֶת
(מִי שֶׁהִיָּתָה בִימֵי קְרִבּוֹת תְּשׁ"ח פֶּלֶם"חֲנִיָּקִית עֲזָה)
אָמַר נִכְדָּה הַמְרַדְנִי שְׁאִין לוֹ כָּל עֲנִיָּן וְחֵלֶק
בְּסְפוּרֵי הַמְּכַבֵּים וְעוֹד הוֹסִיף שֵׁם וּבְזָה
אֶת קְנָאוֹת אוֹתָם פְּנָאטִים דְּתִיִּים, בְּנֵי מִתְתִיָּהוּ
וּבְמִיָּחַד אֶת הַשְּׂאֵהִיד הַיְהוּדִי הַמִּתְאַבֵּד
הוּא אֲלֵעֶזֶר, שֶׁהִסְתַּעַר כְּמִין בְּרִיוֹן נִבְעֵר וְ-Yahoo
עַל אוֹתוֹ פִּיל רֵאשׁוֹן בְּטוֹר אֲשֶׁר בְּמִלּוּא כְּבָדוֹ כְּבָד
אֶת זֶה שֶׁחָרַב בּוֹ נֶעֶץ עַד כִּי הִטּוֹר נִבְלָם לְפִתַּע
וְכָל שִׁירַת הַפִּילִים הָאִימְתַּנִּית קָרְסָה אָחוֹר
בְּעוֹד הַפִּיל קוֹבֵר תַּחְתּוֹ אֶת נֶפֶשׁ מְשֻׁסְפוֹ שְׁמֵתָה
כִּי בְחִרָה בְּסוּף עֶקֶר וְאֲבָדְנֵי בְּמִקּוֹם לְבַחַר
בְּקָדוּשָׁתָם שֶׁל הַתִּיִּים שְׁשׁוּם קָרְבָּן לֹא יִשְׁתַּוָּה לָהּ
לֹא בְיָמִים הָהֵם וְלֹא בְּזִמְן הַזֶּה, וְלַעֲדוֹת
הַתְּרִיס: "לִכְּנֵן לֹא רַק שְׁאִין בִּי רֶגֶשׁ פֶּטְרִיוֹטִי, אֲלֵא
אֲנִי כּוֹפֵר בְּצִיוֹנוּת כִּי הִיא אֲסוּן וְהַתְּאַבְּדוֹת."
וְאִם לֹא דִי בְּכָךְ אֶף סָח לְסַכַּתּוֹ שְׁטוּפַת הַדְּמַע
אֲשֶׁר עֵינֵיהָ בְּתַמוּנַת סְבוּ הַמֵּת, שֶׁעַל הַקִּיר:
"אֲנִי אֲרַד לִי מֵעַרְבָּה, לְנִי-יִוְרָק, בְּלִי שׁוּם דִּילְמָה
בֵּין הַמְּצַפּוֹן וְהַמְּצַפֵּן, כִּי עִם שְׁאֵת בְּנָיו מִפְקִיר
לְעֻקְרַת יִצְחָק נִצְחִית, מִלִּיטְרִיסְטִית, בְּלִי שׁוּם אֵיל
שִׁיעֵלָה עַל הַמְּזֻבַּח בְּמִקּוֹמָם – אִין לוֹ כָּל זְכוּת
לְמַפְרָ לָהֶם מוֹרְשַׁת-קָרֵב שֶׁל אֲלֵעֶזֶר גְּבוּר-הַחֵיל
שְׁאִין לִי לְשִׁטְפַת-הַמוֹחַ אוֹדוֹתָיו כָּל שִׁיכּוֹת."

עָנְתָהּ לוֹ סְבֵתָא: "אֲדַרְבָּהּ, אִם בְּחַיֵי גְלוֹת חֲפֵצָתָךְ
לְךָ וְסִדְרָךְ לְךָ גְרִין קְאָרְדָה וְרַד מְאָרְץ מְחֻצְבָךְ,
אָבֵל כִּינּוּן שְׂבָקֵלוֹת כְּזֹאת בְּהֶבֶל-פֶּה נִפְצָתָ
כָּל שְׂיֻכוֹת בֵּין סְפוּרוֹ שֶׁל אֶלְעָזָר זֶה וּבֵינֶיךָ
דְּחָה יְרִידָה זוֹ לְאַרְצוֹ שֶׁל אֲנִי וְלֹא לְרַגְעֵי
בוֹ אֶסְפֵּר לְךָ קוֹרִיזוֹ שֶׁהִתְרַחַש לְמוֹל עֵינַי
קִמְץ זְעוּם שֶׁל מְגִנֵי קְבוּץ מִכָּה חֲרָבָן וְפָגַע
בִּימֵי תְשׁ"ח וְהוּא טְבוּעַ אֶצְלֶךָ בְּ-D.N.A.
בֵּין אִם תּוֹדָה בוֹ אוֹ תִכְפֹּר בוֹ – כִּי הִנֵּה, סְמוּךְ לְפִתְחָךְ
קוֹ חֲפִירוֹת קְדָמִי שֶׁל נוֹף הַחֲרָבוֹת שֶׁלֹּא נֹתַר
בוֹ אֵף לֹא בֵּית עַל תְּלוֹ שֶׁכֵּן רָדַד בוֹ כָּל הַשְּׂטַח
מִהַפְּגָזוֹת צְבָא-הַפְּלִיֶּשֶׁה שֶׁל בְּנֵי-דוֹדְנוֹ – כְּקִטְר
בְּרֹאשׁ שׁוֹרֵת קְרוֹנוֹת נֹצֵב כְּכָר טֹאנֵק רֹאשׁוֹן מִתּוֹךְ שִׁירֵת
שְׂרִיזוֹן צְפוּפָה וְאַרְכָּה, שְׁעָה שָׂרֵק עִם סֹטֵן בֵּיד
עֲמֵד כָּל אִישׁ בְּחִפְיָה מוֹל עֲצָמָתָם הַמְּצַמְרֵרֵת
שֶׁל אֲרִטִילָרִית הָאוֹיֵב וְטוֹר הַטֹּאנָקִים שֶׁמִּיד
אָמַר לְפָרֵץ אֶל חֲצָרוֹ שֶׁל הַקְּבוּץ וְאֵת הַהֶרֶס
שֶׁכָּבַד חֲגַג אֵת נִצְחוֹנוֹ בָּהּ, לְהַשְׁלִים עַד סוֹף חֶרֶב –
וְאֵז, בְּעוֹד כֵּת מְגִנָּיו שֶׁל הַקְּבוּץ מְעַלָּה חֶרֶס
בְּפָרוּרֵי אֶזְלַת יְדֵיהָ מוֹל הַקֵּץ הַמְתַקְרָב
זֶנֶק בְּחוֹר אֶחָד מִתּוֹךְ הַחֲפִירָה וּבֵין פְּרָקִיָּה
שֶׁל שְׂרָשְׁתּוֹ שֶׁל טֹאנֵק-הַחֹד מֵהַר לְתַחֵב, כְּמַעֲצוֹר
מְגֻבַּת בָּהּ קִנְיָה עֲדַת הַלּוֹחֲמִים אֵת חֲלָקִיָּה
זְרוּיֵי הַפִּיחַ שֶׁל מַכְסֵת נִשְׁקָה הַדֵּל בֵּין צְרוּר לְצְרוּר
וְתֹאמִין אוֹ לֹא: אוֹתָהּ פִּסְתָּ מְגֻבַּת מְפִיחַת
שְׁנֵתֲחַבָּה כְּטָרִיז בֵּין חֲלִיחִיָּה שֶׁל שְׂרָשְׁתּוֹ זֹאת
בְּלָמָּה מְלַכְּד אֵת טֹאנֵק-הַחֹד אֵת כָּל שׁוֹרֵת הַטֹּאנָקִים יַחַד
שְׁנֵתֲקָלוּ לְפִתְעֵי זֶה בְּזָה וּנְחַבְּטוּ עֲזוֹת
וְיִתְרוֹנוֹ הַוּדָאִי שֶׁל הָאוֹיֵב בְּטִיב הַנִּשְׁקָה
וְכַמּוֹתוֹ בְּטֵל בְּרַגְעֵי בוֹ קִפְצוֹ שְׂרִיזוֹנָאִיו
בְּפֹאֲנִיקָה מְרַכְבִּיָּהם גְּלוּיִים לְאִשׁ אֲנָשֵׁי הַמֶּשֶׁק
וּשְׂרִידֵיהֶם בְּרַחוּ בְּפִחַד עַל נִפְשָׁם וְכֵף נִכְתָּב
פְּרָק מְפֹלָא בְּכַלִּימָתָהּ שֶׁל הַפְּלִיֶּשֶׁה – אֵף מִרְ הַמְּנוֹת
גְּבָהּ בְּשֹׁכֵר אוֹתוֹ גַּם דְּרִסְטִי אֵת חֲיָיו שֶׁל הַבְּחוֹר
אֲשֶׁר נוֹרָה מִשְׁתַּחֲבֵּא אֵת הַמְּגֻבַּת וְלֹא שָׁב אֶל
הַכְּרָתוֹ וְאֵל חֲיָיו, וְהוּא, לוֹחֵם זֶה הַזְּכוּר
לְכָל יוֹדְעֵי אוֹתוֹ גְּלוּיֵי מְפֹלָא שֶׁל עֵז וְתוֹשִׁיָּה – הוּא
סְבָד שְׂלֵךְ, אָבִי אָבִיךָ, אֵז כְּעַתָּה, בְּאִיזוֹ זְכוּת
אִתָּה אוֹמֵר לִי כִּי זָכְרוּ שֶׁל אֶלְעָזָר בֵּן מִתְתִּיָּהוּ
הוּא שְׂטִיפַת-מוֹחַ אֲשֶׁר אֵין לְךָ בָּהּ שְׂמִץ שְׂיֻכוֹת?..."

כֵּן סָחָה סְבֵתָא וְהַבִּיטָה חֲלִיפּוֹת, דְּמוּעַת-מִבְּט
הֵן בְּתִמוּנָה שְׁעַל הַקִּיר וְהֵן בְּפִנֵי נִכְדָּה הָעֵלָם
שְׁגָם עֵינָיו הָיוּ לַחֹת פֶּתָאם וְשֶׁהִדְלִיק אֶט-אֶט
נִרְחַבָּה בֵּיד רוֹעֵדָת מְבוּשָׁה גְדוּלָּה וְהֵלָם
וְשִׁמְלָמֵל לָהּ בְּמִבּוֹכָה: "כְּעַתָּה בְּרוּר לִי בְּנוֹדָאִי
שְׂאֲנִקֵל סָם כְּכָר יֶאֱלֵץ
לְהַסְתֵּדֵר שָׁם בְּלִעְדֵי..."